

<http://smi.liga.net/articles/IT082909.html>

Про приватизацію пам'яток культурної спадщини в Україні

Станіслав БОРОДОВСЬКИЙ (Правовий тиждень, № 23, 3-9 червня 2008)

Зміна економічного устрою в Україні в значній мірі була обумовлена необхідністю зміни порядку господарювання в країні, переобладнанням основних виробничих потужностей підприємств, підвищення ефективності їх діяльності, структурної перебудови економіки, розвитку фондового ринку тощо. Метою цієї статті є висвітлення окремих проблем правозастосування у сфері приватизації пам'яток культурної спадщини в Україні.

Зміна економічного устрою в Україні в значній мірі була обумовлена необхідністю зміни порядку господарювання в країні, переобладнанням основних виробничих потужностей підприємств, підвищення ефективності їх діяльності, структурної перебудови економіки, розвитку фондового ринку тощо.

Метою цієї статті є висвітлення окремих проблем правозастосування у сфері приватизації пам'яток культурної спадщини в Україні.

Тимчасова заборона

Так, відповідно до п. 2 Розділу I Закону України "Про Державну програму приватизації" основною метою приватизації у 2000-2002 рр. є створення умов для сприяння підвищенню ефективності діяльності підприємств, установ, організацій (*далі - підприємств*) та створення конкурентного середовища, а також забезпечення надходження коштів від приватизації до Державного бюджету України.

Однак в 2005 р. було прийнято Закон України "Про тимчасову заборону приватизації пам'яток культурної спадщини", в ст. 1 якого йдеться: заборонити приватизацію пам'яток культурної спадщини до затвердження Верховною Радою України переліку пам'яток культурної спадщини, які не підлягають приватизації.

Таким чином у сфері приватизації склалася ситуація, при якій діючими є декілька законів, що визначають підстави і порядок переміщення об'єктів з державної та комунальної власності у приватну власність. При цьому прийнято закон, що забороняє приватизацію пам'яток культурної спадщини, отже, створено колізію у регулюванні зазначених відносин.

Відповідно до п. 1 ст. 8 Закону України "Про приватизацію невеликих державних підприємств (малу приватизацію)" з моменту прийняття рішення про приватизацію підприємства здійснюється його підготовка до приватизації. При цьому в п. 5 ст. 7 вказано, що орган приватизації розглядає подану покупцем заяву і в разі відсутності підстав для відмови у приватизації включає підприємство до переліків продажу на аукціоні, за конкурсом, викупу. Відмова у приватизації можлива тільки у випадках, коли: особа, яка подала заяву, не може бути визнана покупцем підприємства згідно з цим Законом; є законодавчо встановлене обмеження на приватизацію цього підприємства; не затверджено переліків, передбачених частиною першою цієї статті.

Таким чином, якщо на момент включення підприємства до одного з переліків об'єктів, що підлягають відчуженню, заборона щодо такого об'єкта не була законодавчо встановлена,

його приватизація може бути проведена.

В ст. 58 Конституції України вказано, що закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи. Водночас, в ст. 2 Закону України "Про тимчасову заборону приватизації пам'яток культурної спадщини" зазначається, що цей Закон набирає чинності з дня його опублікування, що і було здійснено в газеті "Голос України" в N 34 від 23 лютого 2005 р. Таким чином, ті пам'ятки культурної спадщини, що були включені до відповідних переліків до цього терміну однозначно можуть бути приватизовані.

Поняття пам'ятки культурної спадщини

Важливо зазначити, що під пам'яткою культурної спадщини, відповідно до ст. 1 Закону України "Про охорону культурної спадщини", розуміється об'єкт культурної спадщини, який занесено до Державного реєстру нерухомих пам'яток України. При цьому об'єктом культурної спадщини є визначне місце, споруда (витвір), комплекс (ансамбль), їхні частини, пов'язані з ними рухомі предмети, а також території чи водні об'єкти, інші природні, природно-антропогенні або створені людиною об'єкти незалежно від стану збереженості, що донесли до нашого часу цінність з археологічного, естетичного, етнологічного, історичного, архітектурного, мистецького, наукового чи художнього погляду і зберегли свою автентичність.

Так, постановою Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2001 р. N 1760 затверджено "Порядок визначення категорій пам'яток для занесення об'єктів культурної спадщини до Державного реєстру нерухомих пам'яток України". На кожний такий об'єкт, що пропонується відповідним органом охорони культурної спадщини для занесення до Реєстру, складається облікова документація, яка підлягає постійному зберіганню в цьому органі. Занесення об'єкта культурної спадщини до Реєстру без облікової документації не допускається.

Отже об'єкт приватизації, на який не складено облікової документації і не занесений до Державного реєстру нерухомих пам'яток України, не є пам'яткою культурної спадщини і може бути приватизований, оскільки норми Закону України "Про тимчасову заборону приватизації пам'яток культурної спадщини" до цих відносин не застосовуються.

Крім цього, можливі випадки, коли об'єкт приватизації, що не є пам'яткою культурної спадщини, знаходиться в будівлі, що може бути відповідною пам'яткою культурної спадщини. Так, в п. 3 ст. 2 Закону України "Про приватизацію невеликих державних підприємств (малу приватизацію)" вказано, що будівлі (споруди, приміщення) приватизуються разом з розташованими в них об'єктами приватизації, крім випадків відмови покупця від приватизації будівлі (споруди, приміщення), в якій розташований об'єкт, що приватизується шляхом викупу, або якщо на це немає прямої заборони, відповідно, Фонду державного майна України, Верховної Ради Автономної Республіки Крим чи місцевої Ради відповідного рівня.

Не можуть бути об'єктами малої приватизації будівлі (споруди, приміщення) або їх окремі частини, які становлять національну, культурну та історичну цінність і перебувають під охороною держави.

За наявності заборони на приватизацію будівлі (споруди, приміщення), в якій розташований об'єкт приватизації, або у разі відмови покупця від приватизації будівлі (споруди, приміщення), в якій розташований об'єкт, що приватизується шляхом викупу, зазначені будівлі (споруди, приміщення) передаються у встановленому порядку власникам приватизованих об'єктів в оренду на строк не менше як десять років.

Щодо пам'яток, які не підлягають приватизації

Іноді вказується, що оскільки в п. 2 ст. 2 Закону України "Про тимчасову заборону

приватизації пам'яток культурної спадщини" вказано Кабінету Міністрів України у шестимісячний термін з дня набрання чинності цим Законом подати на розгляд Верховної Ради України проект Закону України про затвердження переліку пам'яток культурної спадщини, які не підлягають приватизації, а такий перелік досі не затверджений, тому цей Закон не може застосовуватися і в інших випадках.

Однак, на нашу думку, з таким твердженням не можна погодитися. По-перше, законодавець не брав на себе зобов'язання щодо затвердження відповідного переліку пам'яток культурної спадщини протягом будь-якого строку. По-друге, на момент написання цієї статті такий перелік вже поданий до Верховної Ради України, а відповідний проект закону прийнятий в першому читанні. Таким чином, законодавець строкових зобов'язань на себе не приймав, відтак юридичних обов'язків і не порушував. Отже, само собою незатвердження на рівні закону переліку пам'яток культурної спадщини, які не підлягають приватизації, не є підставою для невиконання відповідного закону.

Важливо підкреслити, що створення органами місцевого самоврядування переліку об'єктів, які на їх погляд належать до культурної спадщини, теж не є перешкодою для приватизації відповідних об'єктів. В першу чергу тому, що статус пам'ятки культурної спадщини підлягає встановленню на підставі закону, а тому неприпустимим є поширення такого статусу на речі лише за бажанням органу місцевого самоврядування. Позаяк в цьому випадку, за умов включення об'єкта до відповідного переліку, зазначені дії є перешкодою для здійснення цивільного інтересу, що полягає у набутті права власності на майно в результаті його приватизації.

Відтак, якщо пам'ятка культурної спадщини внесена до відповідного переліку до 23 лютого 2005 р. або об'єкти культурної спадщини, що знаходилися в майновому наймі і щодо яких орендарем за згодою орендодавця здійснено за рахунок власних коштів поліпшення орендованого майна, яке неможливо відокремити від відповідного об'єкта без завдання йому шкоди, вартістю не менш як 25 відсотків залишкової (відновної за вирахуванням зносу) вартості майна (будівлі, споруди, приміщення) на підставі п. 51 Закону України "Про Державну програму приватизації" можуть бути приватизовані шляхом їх викупу.

Якщо покупець об'єкту малої приватизації - СПД

Цікавим та взаємопов'язаним з вже зазначеним і таким, що неможливо обійти увагою в цій статті також є питання, пов'язане з правом фізичної особи - суб'єкта підприємницької діяльності, яким за згодою орендодавця здійснено за рахунок власних коштів поліпшення орендованого майна, яке неможливо відокремити від відповідного об'єкта без завдання йому шкоди, вартістю не менш як 25 відсотків залишкової (відновної за вирахуванням зносу) вартості майна (будівлі, споруди, приміщення). За умови, що відповідне поліпшення майна здійснено в межах господарського договору оренди, але в наступному статус суб'єкта підприємницької діяльності такою фізичною особою припинено.

Так, в п. 1 ст. 5 Закону України "Про приватизацію невеликих державних підприємств (малу приватизацію)" міститься відсильна норма, де вказано, що покупцями об'єктів малої приватизації можуть бути фізичні та юридичні особи, які визнаються покупцями відповідно до Закону України "Про приватизацію державного майна".

У свою чергу, в ст. 6 Закону України "Про приватизацію державного майна" вказано, що суб'єктами приватизації є: державні органи приватизації; покупці (їх представники); посередники. Відповідно, в п. 1 ст. 8 цього Закону передбачено, що покупцями об'єктів приватизації можуть бути: громадяни України, іноземні громадяни, особи без громадянства; юридичні особи, зареєстровані на території України, крім передбачених частиною третьою цієї статті; юридичні особи інших держав. При цьому в п. 2 ст. 2 зазначеного Закону серед пріоритетів та принципів приватизації встановлено забезпечення соціальної захищеності та рівності прав участі громадян України у процесі приватизації.

Таким чином, перешкоди для приватизації майна фізичною особою, яка здійснила

поліпшення орендованого майна, відповідно до положень п. 51 Закону України "Про Державну програму приватизації", під час знаходження в статусі суб'єкта підприємницької діяльності, в межах господарського договору із спеціальною метою та щодо майна, включеного до відповідного переліку і в наступному припинила такий статус, відсутні.

На підтвердження зазначеного можна вказати і на положення ст. 26 ЦК України, де вказано, що усі фізичні особи є рівними у здатності мати цивільні права та обов'язки (п. 1); фізична особа здатна мати усі майнові права, що встановлені цим Кодексом, іншим законом (п. 3).

*Станіслав БРОДОВСЬКИЙ, професор кафедри господарського та екологічного права
Прикарпатського юридичного інституту Львівського державного університету внутрішніх
справ*